

renler olduğu gibi batı veya doğu İran lehçelerinden birini oluşturduğunu söyleyenler de vardır. Eski Arap kaynaklarına göre Derî güneybatıda Medâin şehirlerinde konuşulmaktaydı. Arap istilasından sonra Medâin'den kuzeye kaçan Sâsânî Hükümdarı Yazdicerd'in Merv'de bıraktığı kalabalık halk bu dili etrafa yaymıştır. Bu kayıtlara göre yüksek düzeyde Arap devlet adamlarının kaldığı Merv'de bu dil hem Arap hem de başka lehçelerde konuşan İranlılar tarafından benimsenmiştir. Derî'nin İran'ın doğusunda olduğu ve buradan diğer birçok bölgenin dili haline geldiği de ileri sürülmektedir. Ancak her iki görüşün de ekşik yanları vardır. Zira yapısına bakılarak Derî'nin daha önceleri oluşmuş olduğu söylenebilir. Nitekim bu dil Sâsânîler'in son dönemiyle ondan önceki Aşkaniyan dönemindeki dillerin karışımından ibaret görülmektedir ve her iki dönemde de saray dili özelliklerine rastlanmaktadır. Bu özellik Arap fethinden sonraki dönemde İran'da teşekkül eden Tâhîrîler, Saffârîler ve Sâmânîler devletlerinde de korunmuş, saray ve çevresinin dili olarak şiir ve nesirde kullanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Hüseyin-i Tebrîzî, *Burhân-ı Kâ-tî*, "derî" md.; Dihhudâ, *Luğatnâme*, "derî" md.; İbn Havkal, *Şüretü'l-arz*, s. 490; Makdisî, *Ah-senü't-tekâsîm*, s. 335; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Flügel), s. 19; E. Berthels, "Persidskiy Dari Tad-žikskiy", *Sovedskaya Etnografya*, IV, Moskva 1950, s. 55-66; a.m.f. — Ahmed Ateş, "İran", *İA*, V/2, s. 1042; R. N. Frye, "Die Wiedergebude Persiens um die Jahrtausend Wende", *IsI*, XXXV (1960), s. 42; a.m.f., "Dari", *EI²* (İng.), II, 142; Cl. Huart, "Derî", *IA*, III, 542.

TAHSİN YAZICI

DER'İYE

(bk. DİR'İYE).

DERKÂVİYYE

(الدرقاوية)

Şâzelîyye tarikatının
Ebû Hâmid Mevlâ el-Arabî
ed-Derkâvî'ye
(ö. 1239/1823)
nisbet edilen bir kolu.

XVIII. yüzyılın sonlarıyla XIX. yüzyılın başlarında Fas ve Cezayir'de büyük bir yaygınlık kazanan bu tarikatın ilk kurucusu, bir İdrîsî şerif olan Ali b. Abdurrahman el-Cemâl'dir. Gençliğinde Fas Sultanı Mevlâ İsmâil'in vefatından son-

ra oğlu Sultan Muhammed'in hizmetine giren Ali b. Abdurrahman, yeni sultanın İdrîsî şeriflere kötü muamele etmesi üzerine Tunus'a gitti ve orada Şeyh Ebû Abdullah Cessûs ile tanıştı. Daha sonra Şâzelî şeyhlerinden Ebû'l-Mehâmid Sîdî el-Arabî el-Endelüsî'ye intisap etti. On altı yıl hizmetinde bulunduğu şeyhinin ölümü üzerine onun makamına geçti. Fas'ta bir zâviye yaptırarak burada irşadla meşgul oldu. 100 yılı aşkın bir hayat sürdükten sonra 1194'te (1780) vefat eden Ali b. Abdurrahman'ın en meşhur halifesi, tarikata adını veren Mevlâ el-Arabî ed-Derkâvî'dir. Şeyhi öldüğünde otuz yaşlarında olan Derkâvî tarikatın başına geçince mensupları kısa sürede büyük bir artış gösterdi. Tarikat âdâb ve erkânını tarif ve tesbit ederek müridler arasında birliği sağladı ve bundan sonra tarikat kendi adıyla anılmaya başladı.

Derkâviyye tarikatının intisap âdâbı şöyledir: Şeyh müridin elini tutarak Nahl sûresinin 91. âyetini okur ve sabah akşam 100'er defa, "Eşhedü en lâ ilâhe illallâhu vahdehü lâ şerîke leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr" sözleriyle zikretmesini söyler. İntisap töreni toplu ve cehrfî zikirle sona erer. Müridlere tavsiye edilen hususlar arasında raks eşliğinde ferdî veya toplu olarak zikretmek, açlığa katlanmak, şehevî arzulara oruç tutarak hâkim olmak, makam ve mevki sahibi kişilerden uzak durmak ve takvâ sahibi kişilerle birlikte bulunmak gibi esaslar sayılabilir. Derkâvî dervişleri Hz. Mûsâ'yı taklit ederek asâ kullanır, boyunlarına iri taneli tesbih geçirerek dolaşırlar. Hz. Ebû Bekir ve Ömer'e benzemek için eski elbiseler giydiklerinden kendilerine "ebû derbâle" de denilmiştir.

Tarikata ait ilk tekke bizzat Derkâvî tarafından Bû Berîd bölgesinde kurulmuştur. Tekkelerin yerleri tesbit edilirken devlet merkezine uzak olan bölgelerin seçilmesine özellikle dikkat edilmiştir.

Derkâviyye tarikatı mensupları Fas ve Cezayir'in siyasi tarihiyle ilgili etkin roller oynamışlardır. Şeyh Derkâvî'nin başlangıçta Fas Sultanı Süleyman el-Mevlâ ile arası çok iyi olmasına rağmen tarikat hızla gelişerek Fas sarayında bile yaygınlık kazanınca sultanın tavrı değişmiş ve şeyh tutuklanmıştı. Derkâvîler Osmanlı hâkimiyetine karşı olumsuz tavır almışlar ve Türk beyleriyle mücadeleye girişmişler, aynı tavrı Fransız işgalinden sonra onlara karşı da göstermişlerdir.

Derkâviyye'nin kolları ve kurucuları şunlardır: Bûzîdiyye (kurucusu Muhammed b. Ahmed el-Bûzîdî [ö. 1229/1814]); Bedeviyye (kurucusu Ahmed el-Bedevî [ö. 1310/1892], Bedevî'nin halifesi Ahmed el-Hâşimî tarafından geliştirilmiştir); Gurnmâriyye (kurucusu Ahmed b. Abdülmü'min); Harrâkiyye (kurucusu Abdullah b. Muhammed el-Harrâk [ö. 1261/1845]); Kettâniyye (kurucusu Muhammed b. Abdülvâhid el-Kettânî); Bû Azzâviyye (kurucusu Muhammed b. Ahmed et-Tayyib el-Bû Azzâvî [ö. 1914]); Mehâciyye (Kaddûriyye, kurucusu Sîdî Bû Azzâ el-Mehâcî); Aleviyye (kurucusu Ahmed el-Alevî [ö. 1934]); Medeniyye (kurucusu Muhammed Hamza el-Medenî [ö. 1846]). Hicaz'da yaygınlık kazanan bu son kol Rahmâniyye (kurucusu Muhammed b. Mes'ûd b. Abdurrahman [ö. 1295/1878]) ve Yeşrütîyye (kurucusu Ali Nûreddin el-Yeşrütî [ö. 1308/1891]) adlı iki şubeye ayrılmıştır.

Louis Rinn XIX. yüzyıl sonlarında Cezayir, Oran ve Konstantin bölgelerinde otuz iki Derkâvî zâviyesi bulunduğunu ve mensuplarının sayısının 15.000'e yakın olduğunu söyler. Cezayir'deki Derkâvîler'in sayısı hakkında aynı rakamı tekrar eden R. Le Tourneau Fas'ta da 1939 yılında 34.000 kadar Derkâviyye mensubu bulunduğunu bildirmektedir.

Derkâviyye tarikatı Aleviyye kolu vasıtasıyla bugün de faaliyetini sürdürmekte olup bu kolun Avrupa'da da birçok mensubu bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Derkâvî, *Resâ'il*, Fas 1318; a.e.: *Letters of Sufi Master* (trc. T. Burckhardt), London 1986; L. Rinn, *Marabouts et Khouan*, Algiers 1884, s. 231-264; Selâvî, *Kitâbü'l-İstikşâ*, Kahire 1312, IV, 140; Ca'fer el-Kettânî, *Selvetü'l-enfâs*, Fas 1316, I, 176, 267, 358; J. S. Trimmingham, *The Sufi Orders in Islam*, Oxford 1971, s. 111-133; Âmir en-Neccâr, *eş-Turuku's-şüfiyye fi Mısr*, Kahire 1983, s. 236; T. Burckhardt, "Extracts from the Letters of Shaikh al-'Arabî ad-Darqâwî", *Studies in Comparative Religion*, I (1967), s. 13-21; R. Le Tourneau, "Darqâwa", *EI²* (İng.), II, 160; *DML*, IX, 198.

MUHAMMED EL-CELYEND

DERKENAR

(درکنار)

Osmanlı bürokrasisinde
idarî bir işlemin adı
ve bir belge türü.

Farsça olan der-kenâr sözlükte "kenara veya alta yazılmış yazı, not, esas metne göre çıkma" anlamına gelir. Osmanlı bürokrasisinde resmî yazışmalar-